

PRINCIPIILE INVESTIGAȚIEI CRIMINALISTICE ÎN RAPORT DE NOUA LEGISLAȚIE PROCESUAL PENALĂ

lect. univ. dr. *Petru Ciobanu*

Abstract

The concept of fundamental principle of Forensics is a rule applying to all fields, by synthesising the basic rules drawn from a rich experience in forensic practice. The system of the fundamental principles of Forensics includes the principle of legality, the principle of finding the truth, the presumption of innocence, the principle of identity or the principle that any criminal act leaves traces, so that it appears that we are dealing with a unitary system of fundamental rules, in which the general principles of criminal law and of criminal procedure law are harmoniously combined with Forensics' own principles.

Keywords: *principle; forensics; legality; finding the truth; identity*

Criminalistica este guvernată de principiile de bază care privesc modul de organizare a sistemului judiciar și activitatea desfășurată pe parcursul procesului penal¹.

Unele dintre principiile fundamentale ale Criminalisticii sunt identice sau asemănătoare cu cele ale dreptului procesual penal și au la bază aceeași concepție definitorie pentru modul de realizare a justiției în cauzele penale².

Având în vedere faptul că noțiunea de principiu fundamental al procesului penal reprezintă o regulă care stă la baza întregii activități procesuale³, se considera ca noțiunea de principiu fundamental al Criminalisticii reprezintă o regulă aplicabilă tuturor domeniilor, prin sintetizarea regulilor de bază desprinse dintr-o bogată experiență de practică criminalistică.

¹ N. Volonciu, *Drept procesual penal*, vol. I, Ed. Șansa, București, 1993, p. 44.

² V. Dongoroz, *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român*, vol. I, Ed. Academiei Române, București, 1975, p.40.

³ I. Neagu, M. Damaschin, *Drept procesual penal - partea generală. Tratat*, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 41.

Analiza sistemului principiilor fundamentale ale Criminalisticii presupune, în primul rând, conturarea acestui sistem prin raportarea la specificul obiectului Criminalisticii și la rolul jucat în stabilirea adevărului.

Sistemul principiilor fundamentale ale Criminalisticii include principii comune întregului sistem de drept, cum este principiul legalității, dar și principii ale activității procesual penale, ca de pildă principiul aflării adevărului, prezumția de nevinovăție.

Alături de aceste principii, vom întâlni și reguli fundamentale proprii criminalisticii, cum sunt, de exemplu, principiul identității sau principiul potrivit căruia orice faptă infracțională lasă urme, astfel încât se poate observa că ne aflăm în fața unui sistem unitar de reguli fundamentale, în care se îmbină armonios principiile generale de Drept penal și Drept procesual penal, cu principiile proprii Criminalisticii.

Principiile fundamentale ale Criminalisticii

1. *Principiul legalității.* Principiul legalității este fundamental pentru întreaga activitate a unui stat de drept. El este prevăzut atât în Constituție, cât și de normele penale. Astfel, în art. 1⁴ al noului Cod penal (NCP)⁵ și în art. 2⁶ al noului Cod de procedură penală (NCP)⁷, se prevede că întreaga activitate procesual penală, în consecință și aceea proprie investigării infracțiunilor, se desfășoară în strictă conformitate cu prevederile legii. Prin posibilitățile sale specifice, Criminalistica servește aceluși deziderat, conform căruia, nimeni să nu se sustragă răspunderii pentru încălcarea legilor și să nu rămână nepedepsit, dar, totodată, nimeni să nu fie sancționat sau pedepsit pe nedrept.

Situarea principiului legalității pe unul dintre primele locuri ale sistemului principiilor fundamentale ale Criminalisticii are menirea să evidențieze faptul că totalitatea activităților de investigare criminalistică trebuie să se desfășoare în concordanță perfectă cu prevederile legale.

În condițiile unui stat de drept, în care drepturile și libertățile cetățenilor sunt esențiale pentru existența societății civile, orice încălcare a legii, orice abatere de la regulile de executare a uneia dintre activitățile sau actele de cercetare criminalistică, poate atrage după sine sancțiuni, fie cu caracter administrativ, fie cu caracter procesual, acestea putând merge până la anularea actului ilegal.

2. *Principiul aflării adevărului.* Acest principiu are o semnificație cu totul deosebită, pornind de la faptul că pentru înfăptuirea justiției penale este imperios

⁴ Art. 1 NCP: „Legea penală prevede faptele care constituie infracțiuni. Nicio persoană nu poate fi sancționată penal pentru o faptă care nu era prevăzută de legea penală la data când a fost săvârșită.”

⁵ Legea nr. 286/2009, M. Of. nr. 510 din 24 iulie 2009.

⁶ Art. 2 NCP: „Procesul penal se desfășoară potrivit dispozițiilor prevăzute de lege”.

⁷ Legea nr. 135/2010, M. Of. nr. 486 din 15 iulie 2010.

necesară aflarea adevărului. Art. 5 al NCPP prevede că: „Organele judiciare au obligația de a asigura, pe bază de probe, aflarea adevărului cu privire la faptele și împrejurările cauzei, precum și cu privire la persoana suspectului sau inculpatului. Organele de urmărire penală au obligația de a strânge și de a administra probe atât în favoarea, cât și în defavoarea suspectului sau inculpatului”.

Realizarea acestei cerințe presupune reflectarea exactă a realității obiective în concluziile desprinse de organele judiciare prin intermediul probelor. Aflarea adevărului este, deci, consecința unei activități complexe de investigare a faptelor și împrejurărilor concrete, obiective, privind o anumită cauză.

Fiind o știință care înmănușează o multitudine de procedee, tehnici și metode, Criminalistica pune la dispoziția justiției mijloace de cunoaștere științifică a adevărului. De altfel, este unanim admis că adevărurile științifice sunt obținute, de regulă, prin folosirea unor metode complexe și tehnici care servesc la descoperirea, descrierea și explicarea proceselor și fenomenelor lumii materiale.

Mijloacele științifice proprii Criminalisticii pot descoperi autorul faptei ilicite și pot scoate la lumină probe necesare aflării adevărului în procesul penal, ceea ce este de natură să consolideze opinia exprimată în literatura de specialitate, că există întru-totul posibilitatea aflării adevărului de către organele judiciare chemate să soluționeze o anumită cauză penală⁸.

3. *Prezumția de nevinovăție.* Conform acestui principiu, orice persoană împotriva căreia a fost pornit un proces penal este prezumată nevinovată, numai organelor judiciare revenindu-le obligația de a administra probele necesare dovedirii vinovăției.

Prezumția de nevinovăție nu se limitează numai la o fază sau alta a procesului penal, operând, așa cum s-a subliniat în literatura de specialitate, pe tot parcursul său⁹.

În activitatea complexă de cercetare și analiză a urmelor unei infracțiuni sau a mijloacelor materiale de probă, specialiștii criminaliști trebuie să caute, în egală măsură, atât elementele prin care se poate stabili vinovăția, cât și elementele de dovedire a nevinovăției.

În condițiile *independenței organelor judiciare*, ca și ale luptei cu fenomenul infracțional, este necesară evitarea părerilor preconcepute, a concepțiilor insuficient argumentate științific, într-un cuvânt, a încercărilor de stabilire cu orice preț și în orice mod, a vinovăției unei persoane, întrucât s-ar încălca în mod flagrant principiul enunțat.

În vederea lărgirii sferei de aplicare a prezumției de nevinovăție, în literatura de specialitate se insistă pentru acordarea unei importanțe deosebite actelor efectuate în cursul urmăririi penale. Prin aceasta, organele judiciare sunt obligate

⁸ I. Stoenescu și S. Zilberstein, *Tratat de drept procesual civil*, vol. I, T.U.B., 1973, p. 96.

⁹ N. Volonciu, *op. cit.*, p. 49; I. Neagu, *op. cit.*, p. 49.

să adopte o atitudine de maximă prudență în momentul în care decid că unei persoane i se poate atribui calitatea de suspect, prin începerea urmăririi penale împotriva ei.

Ca argument al importanței Criminalisticii în garantarea prezumției de nevinovăție poate fi invocată inclusiv posibilitatea, creată prin utilizarea metodelor criminalistice moderne, de a evita soluții de condamnare neconforme cu realitatea, sau de eludare a adevărului.

4. *Principiul existenței urmelor oricărei fapte penale.* Toate faptele ilicite ale omului, ca, de altfel, orice activitate a sa, produc transformări sau modificări ce se obiectivizează, din punct de vedere criminalistic, în urme ale infracțiunii.

Reflectarea materială a actului infracțional reprezintă una dintre premisele de bază ale cercetării criminalistice, fiind aproape unanim admisă teza că nu poate exista infracțiune fără urme¹⁰. Pentru înțelegerea exactă a acestui principiu, se impun câteva precizări, cu atât mai mult cu cât, uneori, se afirmă că, în practică, pot fi întâlnite și așa-numitele „crime perfecte”.

În primul rând, prin noțiunea de urmă a infracțiunii, trebuie să se înțeleagă orice modificare materială intervenită în condițiile săvârșirii unei fapte prevăzute de legea penală. Între fapta autorului și modificarea intervenită este necesar să existe un *raport cauzal* caracterizat prin aceleași criterii ca raportul cauzal prezent în structura laturii obiective a infracțiunii. Astfel se poate explica de ce urma este interpretată nu numai ca o modificare materială, realizată în exclusivitate de autorul faptei, ci și ca o modificare materială determinată de victima unei agresiuni, dar ca o consecință a infracțiunii, cum sunt mușcăturile, zgârieturile, petele de sânge aflate pe corpul sau îmbrăcămintea agresorului.

Noțiunea de urmă trebuie privită într-un sens foarte larg, întrucât prin urmă nu se înțelege numai urma formată prin contactul direct a două corpuri (urmele de mâini, de picioare, de dinți, de buze, de pneuri, ale instrumentelor de spargere etc.) ci și urme de resturi materiale, urme biologice, reziduuri ale tragerii cu arma de foc, micourme diverse.

În literatura de specialitate s-a menționat faptul că însăși consumarea infracțiunii sau modul de operare al infractorului pot să fie incluse în categoria generală a urmelor, aspect asupra căruia vom reveni în partea destinată traseologiei¹¹.

Sistemul principiilor fundamentale ale Criminalisticii, conține teza potrivit căreia săvârșirea unei infracțiuni lasă urme în mediul ei material și în conștiința oamenilor are semnificație și prin aceea că reprezintă un factor stimulator de perfecționare permanentă, pe toate planurile, a mijloacelor și metodelor Criminalisticii. Așa se explică de ce de la identificarea pe baza urmelor mâinii s-a ajuns la identificarea după voce sau prin stabilirea profilului A.D.N.

¹⁰ P.F. Ceccaldi, *La criminalistique*, Presses Universitaires de France, Paris, 1962, p. 2.

¹¹ Autorul a opt omoruri, săvârșite în anul 1943, a fost descoperit datorită modului său de operare, înregistrat ulterior în cartoteca poliției, în urma comiterii unor tâlhării.

Nu de puține ori organele de urmărire penală sunt puse în fața unor autori abili și preocupați să-și perfecționeze metodele, ceea ce nu înseamnă însă, că o faptă poate rămâne fără urme. Dacă nu s-a descoperit nici o urmă, aceasta nu înseamnă că ea nu există.

5. *Principiul identității.* În centrul investigațiilor criminalistice ce concură direct la aflarea adevărului în procesul penal se află identificarea persoanelor, a obiectelor sau a fenomenelor aflate în legătură directă, cauzală, cu faptele incriminate de legea penală¹².

Identificarea presupune un proces de căutare și valorificare științifică a probelor necesare descoperirii autorului și soluționării cauzei penale¹³.

La baza acestui proces, caracterizat prin varietate și complexitate, stă un principiu fundamental al gândirii umane și anume, principiul identității¹⁴.

Particularizat la necesitățile justiției, principiul identității capătă, prin intermediul Criminalisticii, anumite trăsături specifice determinate de natura scopului urmărit prin identificarea subiecților infracțiunii și prin stabilirea exactă a tuturor faptelor și împrejurărilor în care a fost săvârșită o anumită faptă penală.

6. *Principiul operativității în efectuarea investigației penale.* Acest principiu este caracteristic întregii activități consacrate rezolvării cauzelor penale și servește scopului procesului penal, mai ales în direcția constatării la timp și în mod complet a faptelor prevăzute de legea penală, precum și la identificarea infractorilor¹⁵.

În literatura juridică de specialitate, s-a subliniat că rapiditatea are consecințe directe asupra administrării unor probe de calitate, în sensul că „odată cu trecerea timpului se șterg urmele din amintirea oamenilor și de pe obiect, dispar oamenii și obiectele”¹⁶.

Din sistematizarea unei bogate experiențe practice se desprinde cu claritate ideea că șansele de descoperire a infractorului scad pe măsura scurgerii timpului, aspect de natură să susțină afirmația că „timpul lucrează în favoarea infractorului”¹⁷.

Urgența are rezonanță în întreaga activitate de investigație. Astfel, cercetarea la fața locului se desfășoară cu maximă urgență pentru prevenirea dispariției

¹² L. Ionescu și D. Sandu, *Identificarea criminalistică*, Ed. Științifică, București, 1990, p. 1-2.

¹³ Identificarea este definită ca o activitate prin care se stabilește identitatea persoanelor sau obiectelor pe baza trăsăturilor și particularităților dinainte cunoscute, *Dicționar juridic penal*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 127.

¹⁴ Prin identitate se înțelege starea unui obiect de a fi ceea ce este, de a-și păstra un anumit timp caracterele fundamentale, individualitatea, rămânând el însuși (*Mic dicționar enciclopedic*, ed. a II-a, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 472). În logică principiul identității impune ca orice expresie să-și păstreze sensul pe parcursul unui anumit proces de gândire. (*Mic dicționar filosofic*, ed. a II-a, Ed. Politică, București, 1978, p. 268).

¹⁵ N. Volonciu, *op. cit.*, p. 71-72, *op. cit.*, p.61; M. Basarab, *op. cit.*, p.72-73.

¹⁶ S. Kahane, *Dreptul procesual în R.P.R.*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1963, p. 63-64.

¹⁷ I.R. Constantin, *op. cit.*, p.71.

urmelor, nu numai pentru urmele perisabile prin natura lor, cum sunt urmele biologice, ci pentru toate categoriile de urme. Existența și calitatea urmelor poate fi influențată negativ nu numai de scurgerea timpului, dar și de factori meteorologici, de acțiunea oamenilor sau animalelor.

Urgența se impune și în condițiile efectuării de constatări sau expertize destinate identificării unor obiecte ale căror caracteristici exterioare se pot modifica din cauza uzurii sau degradării în timp.

În cazul unor acte de urmărire penală, cum sunt percheziția, ridicarea de obiecte și înscrisuri, reconstituirea, confruntarea, a căror efectuare este guvernată de normele procedurale și de reguli tactice criminalistice, se impune respectarea principiului operativității pentru a se asigura caracterul inopinat sau pentru a se obține rezultatul scontat.